פרק ראשון - מגילה נקראת

נאמר במגילת אסתר (ט יט-כח) 'עַל כֵּן הַיְּהוּדִים הַפְּרָזִים הַיֹּשְׁבִים בְּעָרֵי הַפְּרָזוֹת עֹשִׂים אֶת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אָדָר שִׂמְחָה וּמִשְׁתֶּה וְיוֹם טוֹב וּמִשְׁלוֹחַ מָנוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ וגו'. לָקְיְמִים עֲלֵיהֶם לִהְיוֹת עֹשִׂים אֶת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אָדָר וְאֶת יוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ וגו'. בַּיָּמִים אֲשֶׁר נָחוּ בָהֶם הַיְּהוּדִים מֵאוֹיְבֵיהֶם וגו'. לִהְיוֹת עֹשִׂים אֶת שְׁנֵי הַיָּמִים הָאֵלֶּה כִּכְתָבָם וְכִזְמַנָּם בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה'.

מפסוקים אלו משמע שיש שני זמנים לקיים את ימי הפורים, י"ד וט"ו. ובגמרא להלן (ע"ב) דרשו מהפסוקים שבערים הפרוזות קוראים בי"ד אדר, ובערים המוקפות חומה בט"ו אדר, שהוא היום שנחו בשושן. אולם משנתינו מבארת שקבעו אנשי כנסת הגדולה ימים נוספים לקריאת המגילה.

משנה

מְגִילָּה נִקְרֵאת – ניתן לקרוא אותה, או **בְּאֶחָד עָשָׂר** באדר, או **בִּשְׁנַיִם עָשָׂר**, או **בִּשְׁלֹשָׁה עָשָׂר**, או **בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר**, או **בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר**, ולעולם **לֹא פָּחוֹת מִי"א בְּחוֹדֶשׁ, וְלֹא יוֹתֵר** מט"ו בחודש.

מבארת המשנה: **כְּרַכִּין הַמּוּקָּפִין חוֹמָה מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן** כשבשב את הארץ [אף שאין להם כעת חומה], **קוֹרִין** המגילה **בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר, וּפְּרָזִים וַעֲיָירוֹת** [–ערים] **גְּדוֹלוֹת** שלא היו מוקפות חומה בימות יהושע, **קוֹרִין בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר.**

אֶלָּא שֶׁאַף שעיקר הזמן לבני הפרזים הוא י"ד, הקילו חכמים לבני **הַכְּפָרִים** שאינם בקיאים לקרוא, שיהיו **מַקְדִּימִין** את קריאת המגילה **לְיוֹם הַכְּנִיסָה** – ליום שני או חמישי שלפני י"ד, שבימי שני וחמישי בתי הדינים שבכל עיר יושבים לדון כתקנת עזרא, ובני הכפרים באים לעיירות להביא את דיניהם, ויקרא להם אחד מבני העיר, ולא הטריחום לבוא שוב בי"ד.

מבארת המשנה: **בֵּיצַד** משתנה זמן הקריאה. אם **חָל לִהְיוֹת אַרְבָּעָה עָשָׂר** באדר **בְּיוֹם שֵׁנִי, כְּפָרִים וַעֲיָירוֹת גְּדוֹלוֹת קוֹרִין בּוֹ בַּיּוֹם**, לפי שהוא גם יום הכניסה, **וּמוּקָּפוֹת חוֹמָה קוֹרִין כְּדִינָם לָמָחָר** – בט"ו אדר.

ואם חָל י"ד **לִהְיוֹת בְּיוֹם שְׁלִישִׁי אוֹ בְּיוֹם רְבִיעִי, כְּפָרִים מַקְדִּימִין קְרִיאָתָהּ לְיוֹם הַכְּנִיסָה** – ליום שני שהוא י"ג או י"ב אדר, **וַעֲיָירוֹת גְּדוֹלוֹת קוֹרִין בּוֹ בַּיּוֹם** – בי"ד, **וּמוּקָּפוֹת חוֹמָה לְמָחָר** – בט"ו.

ואם חָל י"ד **לִהְיוֹת בַּחֲמִישִׁי, כְּפָרִים וַעֲיָירוֹת גְּדוֹלוֹת קוֹרִין בּוֹ בַּיּוֹם**, שהוא גם יום הכניסה, **וְאִילּוּ מוּקָּפוֹת חוֹמָה קוֹרִין כְּדִינָם לְמָחָר.**

ואם חָל י"ד **לִהְיוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת, כְּפָרִים מַקְדִּימִין לְיוֹם הַכְּנִיסָה** – ליום חמישי שהוא י"ג, **וַעֲיָירוֹת גְּדוֹלוֹת וּמוּקָּפוֹת חוֹמָה קוֹרִין בּוֹ בַּיּוֹם**, והטעם שמוקפות חומה מקדימים לי"ד, לפי שאסור לקרוא את המגילה בשבת.

ואם חָל י"ד **לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת, כְּפָרִים וַעֲיָירוֹת גְּדוֹלוֹת מַקְדִּימִין וְקוֹרִין לְיוֹם הַכְּנִיסָה** – יום חמישי שהוא י"ב אדר, לפי שאין קורין את המגילה בשבת, **וְאִילּוּ מוּקָּפוֹת חוֹמָה** קורין כדינם **לְמָחָר.**

ואם חָל י"ד **לִהְיוֹת אַחַר הַשַּׁבָּת** – יום ראשון, **כְּפָרִים מַקְדִּימִין לְיוֹם הַכְּנִיסָה** – ליום חמישי שהוא י"א אדר, **וַעֲיָירוֹת גְּדוֹלוֹת קוֹרִין בּוֹ בַּיּוֹם, וּמוּקָּפוֹת חוֹמָה לְמָחָר.**

גמרא

שנינו במשנה: **מְגִילָּה נִקְרֵאת בְּאֶחָד עָשָׂר.** מבררת הגמרא: **מְנָלָן** – מנין שניתן לקרוא את המגילה בי"א וי"ב, הרי במגילת אסתר (ט יז-יט) מבואר שהזמן הוא בי"ד וט"ו. תמהה הגמרא: מה השאלה **מְנָלָן**, הרי פשוט שאין זה נלמד מפסוק אלא תקנת חכמים היא, **וּכְדִרְבָעְיָנן לְמֵימַר** [–כפי שנבאר] **לְקַמָּן** (ה.) **שֶׁחָכְמִים תִּקְּנוּ עַל הַכְּפָרִים לִהְיוֹת מַקְדִּימִין** את קריאת המגילה **לְיוֹם הַכְּנִיסָה, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ פְנוּיִים בְּיוֹם הַפּוּרִים וְיִסְפְּקוּ מַיִם וּמָזוֹן לַאֲחֵיהֶם שֶׁבַּכְּרַכִּים,** וביצד שאלו מנין נלמד דין זה.

מבארת הגמרא: **אָמַן** חָכְמֵי **קָאַמְרִינַן** – כך היתה כוונת השאלה, **מִכְּדִי בּוּלְּהוּ** – הרי מובן שאת כל הזמנים שאמרה המשנה, **אֲנָשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה תַּקְּנִינְהוּ** – תיקנו אותם, כשתיקנו את קריאת המגילה, **דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ שֶׁאֲנָשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה** רק **אַרְבָּעָה עָשָׂר וַחֲמִשָּׁה עָשָׂר תַּקְּנוּ** [–תיקנו], ושאר הזמנים תיקנו חכמים בדורות שאחריהם, וכי יתכן **דְּאָתוּ רַבָּנָן וְעָקְרֵי תַּקָּנָתָא דְּתַקִּינוּ** [–שבאו חכמים ועקרו את התקנה שתיקנו] **אֲנָשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה** כשהוסיפו עוד ימים, **וְהָתַנְיָן** (עדיות פ"א מ"ה) **אֵין בֵּית דִּין יָכוֹל לְבַטֵּל דִּבְרֵי בֵּית דִּין חֲבֵירוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן** בית דין המבטל **גָּדוֹל מִמֶּנּוּ** [–מבית דין הקודם לו] **בְּחָכְמָה וּבְמִנְיָן,** ואם כן אין לומר שחכמים שבדור אחר כך עקרו את תקנת אנשי כנסת הגדולה, **אֶלָּא פְּשִׁיטָא, דִּכּוּלְּהוּ** [–גם את י"א ו־י"ב ו־י"ג] **אֲנָשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה תַּקִּינוּ** ונתנו רשות לקרוא בהם, וכיון שכן, ודאי רמזו זאת במגילת אסתר, ולכן שאלו 'מנלן', דהיינו **הֵיכָא** רְמִיזָא – היכן מרומז במגילת אסתר שניתן לקרוא גם בימים אלו.

עונה הגמרא: **אָמַר רַב** שֵׁמֶן **בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,** רמזו זאת במה **דְּאָמַר קְרָא** (אסתר ט לא) **'לְקַיֵּים אֶת יְמֵי הַפּוּרִים הָאֵלֶּה בִּזְמַנֵּיהֶם',** ומתיבת 'בזמניהם' בלשון רבים, נלמד שזְּמַנִּים הֲרַבֵּה תִּקְּנוּ לָהֶם חוץ מי"ד וט"ו המפורשים בפסוק.

מקשה הגמרא: **תְּאִי** – תיבת 'בזמניהם' **מִיבַּעְיָא לֵיהּ לְנוּפֵּיהּ** – נצרכת לגוף הדין, ללמד שיש לנהוג פורים בשני ימים אלו, דהיינו י"ד וט"ו, ואין תיבה זו מיותרת ללמד על ימים נוספים. מתרצת הגמרא: **אִם כֵּן** שהפסוק בא להורות רק על י"ד וט"ו, **לֵימָא קְרָא 'זְמַן'** – די לכתוב 'לקיים את ימי הפורים האלה בזמן', והיינו בזמן הנזכר, י"ד וט"ו, **ומַאי 'זְמַנֵּיהֶם',** על כרחך בא לרבות **זְמַנִּים טוֹבָא** – הרבה, והם י"א י"ב ו־י"ג.

מקשה הגמרא: **וְאַבָּתֵי מִיבָּעֵי לֵיהּ** – ועדיין נצרך 'בזמניהם' לומר **שִׁזְמַנּוֹ שֶׁל זֶה** [–של מוקפים] **לֹא כְּזְמַנּוֹ שֶׁל זֶה** [–של פרזים], ואם היה כתוב 'בזמן' היה משמע שזמן אחד לשניהם, ויכולים המוקפים לקרוא הן בי"ד והן בט"ו, לזה נכתב 'בזמניהם' ללמד שכל אחד יקרא דווקא בזמנו ולא בזמן של חבירו, והיינו פרזים בי"ד ומוקפים בט"ו. מתרצת הגמרא: **אִם כֵּן** שבא רק לדרשה זו, **לֵימָא קְרָא 'זְמַנָּם',** שמשמע שכל אחד יקרא דווקא בזמנו ולא בשל חבירו, **ומַאי 'זְמַנֵּיהֶם',** על כרחך **שְׁמַעְתָּ מִינַּהּ כּוּלְּהוּ** – נשמע מכך את שלשת הדינים: א. 'זמן' שיש לנהוג פורים בי"ד וט"ו. ב. 'זמנם' שזמנו של זה לא כזמנו של זה. ג. 'זמניהם' לרבות את י"א ו־י"ג לקריאת המגילה.

מקשה הגמרא: אם 'זמניהם' משמע ימים נוספים, אם כן **אִימָּא** שכוונת הכתוב לרבות **זְמַנִּים טוֹבָא** [–הרבה], ואפשר לקרוא מתחילת החודש. מתרצת הגמרא: **'זְמַנֵּיהֶם' דּוּמְיָא דְּ'זְמַנָּם'** – ריבוי הימים שנלמד מ'זמניהם' הוא כמו 'זמנם' שהוא עיקר הפסוק, **מַה זְּמַנָּם תְּרֵי** – מורה על שני ימים, דהיינו י"ד וט"ו שהם עיקר הזמן, **אַף זְמַנֵּיהֶם** בא לרבות רק **תְּרֵי יומי.**

מקשה הגמרא: מאחר ואפשר לרבות רק שני ימים, **אִימָּא** שמרבים רק את **תְּרֵיסַר וּתְלֵיסַר** – י"ב ו־י"ג, ומנין לרבות אף את י"א. מתרצת הגמרא: **כְּדַאֲמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר יִצְחָק** להלן ליישב קושיא זו, **שִׁשָּׁה עָשָׂר** בחודש **זְמַן קְהִילָּה לְכָל חַיָּא,** שבאותו היום התאספו היהודים להנקם מאויביהם, **וְלֹא צָרִיךְ לְרַבּוֹיֵי** – אין צריך לרבות שהוא ראוי לקריאת מגילה, שהרי עיקר הנס היה בו, **וְהָכָא נַמִּי** – גם כאן נתרץ **שִׁשָּׁה עָשָׂר זְמַן קְהִילָּה לְכָל חַיָּא וְלֹא צָרִיךְ לְרַבּוֹיֵי,** והייתור בא לרבות את י"א ו־י"ב.

מקשה הגמרא: **וְאִימָּא** שהייתור בא לרבות את **שִׁיתְסַר וְשִׁיבְסַר** – ט"ז ו־י"ז, ואין לקרוא בי"א ו־י"ב. מתרצת הגמרא: 'קִיְּמוּ וְקִבְּלוּ הַיְּהוּדִים וגו' **וְלֹא יַעֲבוֹר** לִהְיוֹת עֹשִׂים אֶת שְׁנֵי הַיָּמִים הָאֵלֶּה' **כְּתִיב** (ט כז), ומכך לומדים שאין לאחר את קריאת המגילה לאחר יום ט"ו, ועל כרחך שמרבים את י"א ו־י"ב שהם לפני י"ד וט"ו.

הגמרא מביאה מקור נוסף לרבות י"א ו־י"ב: **וְרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר,** רמזו זאת בכך **דְּאָמַר קְרָא** (ט כא-כב) 'לְקַיֵּם עֲלֵיהֶם לִהְיוֹת עֹשִׂים אֶת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר וגו' וְאֶת יוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר וגו' **כַּיָּמִים אֲשֶׁר נָחוּ בָהֶם הַיְּהוּדִים** מֵאוֹיְבֵיהֶם', והיה צריך לכתוב 'יָמִים', שמשמע י"ד וט"ו שנאמרו קודם הם הימים שנחו בהם, ונכתב

המשך בעמוד צג

'כַּיָּמִים', כדי לְרַבּוֹת עוד שני ימים שקוראים בהם כשני הימים שנחו בהם, והם אֶחָד עָשָׂר וּשְׁנֵים עָשָׂר.

מקשה הגמרא: וְאֵימָא שבא לרבות רק את תְּרֵיסַר וּתְלֵיסַר – י"ב וי"ג, ומנין לרבות גם את י"א. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר יִצְחָק, שֶׁלֹּא עָשָׂר עֶשֶׂר זְמַן קְהִילָּה לַכֹּל הֱיֵא, וְלֹא צָרִיךְ לְרַבּוֹיֵי, ובא לרבות את י"א וי"ב.

מקשה הגמרא: וְאֵימָא שבא לרבות את שְׁתֵּסַר וְשִׁיבְסַר – ט"ז וי"ז. מתרצת הגמרא: 'וְלֹא יַעֲבוֹר' כְּתִיב, ואין לקרוא את המגילה לאחר ט"ו.

הגמרא מבארת במה נחלקו רב שמן בר אבא ורבי שמואל בר נחמני: רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי שמרבה את י"א וי"ב מ'בימים', מַאי טַעֲמָא לֹא אָמַר שמרבים מִ'בְּמִנְיָנֵיהֶם', משום ש'זְמַן' 'זְמַנָּם' 'זְמַנֵּיהֶם' [–דרשת תיבת 'זמניהם' לשלש דרשות], לֹא מַשְׁמַע לֵיהּ – לא נראה לו, ולדעתו 'זמניהם' לא בא לרבות ימים נוספים. וְרַב שֶׁמֶן בַּר אַבָּא שלומד מ'בזמניהם', מַאי טַעֲמָא לֹא אָמַר שמרבים מִ'בַּיָּמִים'. אָמַר לְךָ רב שמן, הֲהוּא – 'בימים', לְדוֹרוֹת הוּא דִּכְתִיב – נאמר לגבי הדורות הבאים, שיעשו פורים בימי י"ד וט"ו כשם שבימי הנס נחו בימים אלו, ולכן נכתב 'בימים' ולא 'ימים', ואין לרבות מכך ימים נוספים.

הגמרא מבארת שמשנתנו אינה דעת כולם: אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, משנתנו האומרת שמגילה נקראת אף בי"א י"ב וי"ג, זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא סְתִימְתָאָה, דְּדָרִישׁ 'זְמַן' 'זְמַנָּם' 'זְמַנֵּיהֶם', ודרש מהייתור לרבות ימים אלו. אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵין קוֹרִין אוֹתָהּ אֶלָּא בְּזְמַנָּהּ – י"ד וט"ו, ואין הכפרים מקדימים ליום הכניסה. הגמרא מקשה על רבי יוחנן: מֵיתִיבִי, שנינו בברייתא, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, אֵימָתַי הכפרים מקדימים ליום הכניסה, בְּזְמַן שֶׁהַשָּׁנִים כְּתִיקָנָן – שבית דין מקדשים את החודש על פי הלבנה, ושולחים שליחים להודיע מתי נתקדש החודש, וְיִשְׂרָאֵל שְׁרוּיִין עַל אַדְמָתָן, ושלוחי בית דין מגיעים אליהם עד לקצה ארץ ישראל קודם הפסח להודיעם מתי יום טוב של פסח. אֲבָל בַּזְּמַן הַזֶּה שישראל נפוצים בחוץ לארץ ואין השלוחים יכולים להודיעם, הוֹאִיל וּמְסֻתַּכְּלִין בָּהּ – על קריאת המגילה, ומונים מקריאתה שלושים יום לדעת מתי פסח, הדין הוא, שאף הכפרים אֵין קוֹרִין אוֹתָהּ אֶלָּא בְּזְמַנָּהּ. שחוששים שאם יקדימו קריאתה יטעו ויעשו את חג הפסח לפני זמנו, ונמצא שיאכלו חמץ בימים האחרונים של פסח. ולפי רבי יוחנן קשה, רַבִּי יְהוּדָה שאמר שיש חילוק בין זמן הבית לזמן הזה, אֲבִיְּיבָא דְּמָאן – לדעת מי אמר זאת, אִילֵימָא אֲבִיְּיבָא דְּרַבִּי עֲקִיבָא, הלא לדעתו אֲפִילּוּ בַּזְּמַן הַזֶּה אִיתָא לְהַאי תַּנָּאֲתָא – ישנה תקנה זו שיכולים לקרוא בי"א וי"ב, שהרי רבי עקיבא היה אחר החורבן, ואמר שהכפרים מקדימים ליום הכניסה, אֶלָּא לָאו אמר חילוק זה אֲבִיְּיבָא דְּרַבָּנָן שהיו קודם רבי עקיבא וחיו בזמן הבית, ונמצא שלדעת חכמים ביטלו זמנים אלו רק כשישראל לא היו על אדמתן, וּבְזַמַּן שֶׁהַשָּׁנִים כְּתִיקָנָן וְיִשְׂרָאֵל שְׁרוּיִין עַל אַדְמָתָן, מִיתָא קָרֵינָן – בני הכפרים קוראים בי"א י"ב וי"ג, ואם כן לכאורה ברייתא זו היא תִּיובְתָּא דְּרַבִּי יוֹחָנָן שאמר שלחכמים לעולם קורין אותה רק בזמנה. מסיקה הגמרא: אכן תִּיובְתָּא לרבי יוחנן.

הגמרא מביאה לשון אחר: אִיבָּא דְּאָמְרֵי, אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, משנתנו האומרת שמגילה נקראת בי"א בי"ב בי"ג, זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא סְתִימְתָאָה, אֲבָל חֲכָמִים אָמְרוּ, שֶׁבְּזַמַּן הַזֶּה שישראל נפוצים בחוץ לארץ, הוֹאִיל וּמְסֻתַּכְּלִין בָּהּ – על קריאת המגילה, ומונים מקריאתה שלושים יום לחג הפסח, אף בני הכפרים אֵין קוֹרִין אוֹתָהּ אֶלָּא בְּזְמַנָּהּ. וללשון זה, בזמן הבית לדעת כולם בני הכפרים מקדימים ליום הכניסה, ונחלקו רבי עקיבא וחכמים רק לאחר החורבן, האם חוששים שמא יטעו בזמן חג הפסח.

הגמרא מביאה ראיה ללשון זה: תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, אֵימָתַי הכפרים מקדימים ליום הכניסה, בְּזְמַן שֶׁהַשָּׁנִים כְּתִיקָנָן וְיִשְׂרָאֵל שְׁרוּיִין עַל אַדְמָתָן, אֲבָל בַּזְּמַן הַזֶּה, הוֹאִיל וּמְסֻתַּכְּלִין בָּהּ ויכולים לבוא לידי טעות, אֵין קוֹרִין אוֹתָהּ אֶלָּא בְּזְמַנָּהּ. וכל זה לחכמים, אבל לרבי עקיבא גם בזמן הזה יכולים הכפרים להקדים את קריאתה.

רַב אַשִׁי קַשְׁיָא לֵיהּ דְּרַבִּי יְהוּדָה אַדְּרַבִּי יְהוּדָה – הוקשה לו סתירה בדברי רבי יהודה,

וכדי ליישב, מוֹקִים לָהּ [–הוא מעמיד] לְבַרַיְיתָא לעיל לא כרבי יהודה, אלא כְּרַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה.

הגמרא מבארת מה הוקשה לרב אשי: וּמִי אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בברייתא שבַּזְמַן חֲזֵה הוֹאִיל וּמִסְתַּכְּלִין בָּהּ ויטעו ויעשו פסח שלא בזמנו, אֵין קוֹרִין אוֹתָהּ אֶלָּא בְּזִמְנָהּ. וּרְמִינְהִי ממשנה להלן (ה.), אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, אֵימָתַי מגילה נקראת בי״א בי״ב ובי״ג, בְּמָקוֹם שֶׁבֵּית דין יושב בקביעות ובני הכפרים נִכְנָסִין לשם בַּשֵּׁנִי וּבַחֲמִישִׁי, אֲבָל מָקוֹם שֶׁאֵין בית דין, וְאֵין נִכְנָסִין בַּשֵּׁנִי וּבַחֲמִישִׁי, אין רווח לכפרים בהקדמה, וְאֵין קוֹרִין אוֹתָהּ אֶלָּא בְּזִמְנָהּ. הרי שסובר שבְּמָקוֹם שֶׁנִּכְנָסִין בַּשֵּׁנִי וּבַחֲמִישִׁי, מֵיהָא קָרְיֵנן – קוראים בי״א בי״ב ויג״ג, וַאֲפִילּוּ בַּזְמַן חֲזֵה, וקשה על מה שאמר בברייתא שבזמן הזה קוראים אותה רק בזמנה. וְלכן מוֹקִים לָהּ לְבַרַיְיתָא כְּרַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה.

מקשה הגמרא: וְכִי מִשּׁוּם דְּקַשְׁיָא לֵיהּ לרב אשי דְּרַבִּי יְהוּדָה אַדְּרַבִּי יְהוּדָה הוא משנה את הגירסא ומוֹקִים לָהּ לְבַרַיְיתָא כְּרַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה. מתרצת הגמרא: רַב אַשֵׁי לא שינה הגירסא מחמת הקושיא, אלא דִּשְׁמֵיעַ לֵיהּ דְּאִיבָּא דְּתָנֵי לָהּ – ששמע שיש מי ששנה את הברייתא כְּרַבִּי יְהוּדָה, וְאִיבָּא דְּתָנֵי לָהּ כְּרַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה, וּמכח דְּקַשְׁיָא לֵיהּ דְּרַבִּי יְהוּדָה אַדְּרַבִּי יְהוּדָה, אָמַר, מַאן דְּתָנֵי לָהּ לברייתא כְּרַבִּי יְהוּדָה, לָאו דַּוְוקָא – לא דייק, שהרי יהיה סתירה בדברי רבי יהודה, וּמַאן דְּתָנֵי לָהּ כְּרַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה, דַּוְוקָא – דייק בדבריו.

שנינו במשנה: כְּרַכִּים הַמּוּקָּפִים חוֹמָה מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן קוֹרִין בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר וְכוּ'. מבררת הגמרא: מְנָהֲנֵי מִילֵּי שהמוקפים קוראים בט״ו. אָמַר רָבָא, דְּאָמַר קְרָא (אסתר ט יט) 'עַל כֵּן הַיְּהוּדִים הַפְּרָזִים' הַיּשְׁבִים בְּעָרֵי הַפְּרָזוֹת וְגוֹ' עֹשִׂים אֶת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אֲדָר שִׂמְחָה וּמִשְׁתֶּה וְיוֹם טוֹב', ונאמר אחר כך (שם כא) 'אֶת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אֲדָר וְאֶת יוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ', וּמִמה שמפורש הִפְרָזִים עושים בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר, נמצא שמוּקָּפִין עושים בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר.

מקשה הגמרא: וְאֵימָא שפְּרָזִים יקראו בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר, ואילו מוּקָּפִין כָּלְ בָּלְ לֹא, וט״ו הוא רק לבני שושן, שנחו בו בשעת הנס. דוחה הגמרא: וְכִי מוקפים לָאו יִשְׂרָאֵל נִינְהוּ, ומדוע שלא יעשו את חג הפורים. וְעוֹד, 'מֵהֵיכָן וְעַד כּוֹשׁ' כְּתִיב (שם א א) שמלך אחשורוש, ובששלח מרדכי שיקיימו את ימי הפורים כתוב (שם ט ב) 'וַיִּשְׁלַח סְפָרִים אֶל כָּל הַיְּהוּדִים אֲשֶׁר בְּכָל מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ', ובכולים בזה גם המוקפים.

מקשה הגמרא: וְאֵימָא שפְּרָזִים רק בְּאַרְבִּיסַר – בי״ד, שנאמר 'הפרזים וגו' עושים את יום ארבעה עשר', ומוּקָּפִין גם בְּאַרְבִּיסַר וְגם בְּחַמִּיסַר, כְּדִכְתִיב 'לִהְיוֹת עֹשִׂים אֶת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אֲדָר וְאֶת יוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּכָל [בּוֹ] בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה'. מתרצת הגמרא: אִי הָוֶה משמע כְּתַב הפסוק 'אֶת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר וַחֲמִשָּׁה עָשָׂר', היה משמע כְּדָקָאָמְרַת – כפי שאמרת, שמוקפים בשניהם, אבל הַשְׁתָּא דִּכְתִיב 'אֶת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר וְאֶת יוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר', אָתָא [–בא] 'אֶת' וּפָסִיק – מפסיק בין י״ד וט״ו, לומר דְּתָנֵי [–פרזים] רק בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר, וְהָנֵי [–מוקפים] רק בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר.

מקשה הגמרא: וְאֵימָא שפְּרָזִים רק בְּאַרְבִּיסַר, ומוּקָּפִין שלא קבעו להם יום, אִי בָּעוּ [–אם ירצו] יקראו בְּאַרְבִּיסַר, וְאִי בָּעוּ בְּחַמִּיסַר. מתרצת הגמרא: מאחר וְאָמַר קְרָא (שם לא) 'בִּזְמַנֵּיהֶם', נלמד שלכל מקום יש זמן, וְזַמְנוֹ שֶׁל זֶה לֹא זְמַנּוֹ שֶׁל זֶה – שזמן הפורים של המוקפים שונה מהפרזים, ואין אחד עושה בשל חבירו, ואם זמן הפרזים בי״ד [כמפורש בפסוק], זמן המוקפים הוא בט״ו.

מקשה הגמרא: וְאֵימָא שמוקפים בְּתַלְיסַר – בי״ג. והפסוק שהזכיר ט״ו הוא לשושן. מתרצת הגמרא: מאחר ולא מפורש מתי יעשו המוקפים, ומצאנו שבשושן עשו בט״ו, מסתבר שיעשו המוקפים בְּשׁוּשָׁן.

שואלת הגמרא: אַשְׁכְּחַן עֲשָׂיָיה – מצאנו אכן לגבי עשיית משתה ושמחה שפרזים עושים בי״ד ומוקפים בט״ו, אבל לגבי קריאת המגילה שהיא זְכִירָה של הנס, מְנָלַן שפרזים בי״ד ומוקפים בט״ו. עונה הגמרא: דְּאָמַר קְרָא (שם כח) 'וְהַיָּמִים הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים וְנַעֲשִׂים', אִיתְּקַשׁ [–הוקשה] זְכִירָה לַעֲשָׂיָיה, כשם שבעשייה פרזים בי״ד ומוקפים בט״ו, כך גם בקריאת המגילה.

התבאר במשנה שמוקפים הקוראים בט״ו היינו כרכים שמוקפים חומה מימות יהושע. מבארת הגמרא: מַתְנִיתִין דִּלְא כְּדִי תַּנָּא – משנתנו אינה כתנא זה, דְּתַנְיָא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹמֵר, כְּרַכִּין הַמּוּקָּפִין חוֹמָה מִימוֹת אַחַשְׁוֵרוֹשׁ, קוֹרִין בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר. ומבואר שלדעת רבי יהושע בן קרחה דין 'מוקף' תלוי בזמן אחשורוש.

הגמרא מבארת במה נחלקו: מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה שתלה דין מוקף בימות אחשורוש. לפי שתיקנו שמוקפים יעשו בט״ו בשושן, ומסתבר שתיקנו למי שהיקפו כְּשׁוּשָׁן – בשושן, מַה שּׁוּשָׁן מוּקֶּפֶת חוֹמָה מִימוֹת אַחַשְׁוֵרוֹשׁ וְקוֹרִין בה בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר, אַף כָּל עִיר שֶׁמּוּקֶּפֶת חוֹמָה מִימוֹת אַחַשְׁוֵרוֹשׁ קוֹרִין בה בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר. מבארת הגמרא: וְתַנָּא דִּידָן – של משנתנו, שתלה דין מוקף בימות יהושע, מַאי טַעֲמָא. משום דְּלֵיתְיָא גזירה שוה 'פְּרָזִי' 'פְּרָזִי', כְּתִיב הָכָא (שם יט) 'עַל כֵּן הַיְּהוּדִים הַפְּרָזִים', וּכְתִיב הָתָם – בביאת ישראל לעבר הירדן (דברים ג ה) 'עָרִים בְּצָרוֹת חוֹמָה גְּבֹהָה דְּלָתַיִם וּבְרִיחַ לְבַד מֵעָרֵי הַפְּרָזִי הַרְבֵּה מְאֹד', מַה לְּהַלָּן (מוּקֶּפֶת חוֹמָה) 'פרזי' היינו בכניסתם לארץ והוא מימות יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן, אַף כָּאן במגילה הכוונה לפרזי (מוּקֶּפֶת חוֹמָה) מימות יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן.

מקשה הגמרא: בִּשְׁלָמָא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה לֹא אָמַר כְּתַנָּא דִּידָן שתלוי בימות יהושע, משום דְּלֵית לֵיהּ – שלא קיבל מרבותיו גזירה שוה פְּרָזִי פְּרָזִי, ולכך נקט שתיקנו כשושן שהוקפה רק בימות אחשורוש. אֶלָּא תַּנָּא דִּידָן, מַאי טַעֲמָא לֹא אָמַר כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה שתלוי בימות אחשורוש.

תמהה הגמרא: וכי יש להקשות מַאי טַעֲמָא, הרי ברור הטעם, דְּהָא אִית לֵיהּ – שהרי לומד 'פְּרָזִי' 'פְּרָזִי'. מבארת הגמרא: הָכִי קָאָמַר – כך כוונת השאלה, בשלמא לרבי יהושע בן קרחה מובן שבשושן עשו בט״ו, כיון שהיתה מוקפת בשעת הנס, אֶלָּא לתנא דידן שתלוי בימות יהושע, קשה, שׁוּשָׁן דְּעִבְדָא – שעושה בט״ו כְּמַאן היא עושה, לֹא כִּפְרָזִים וְלֹא כִּמּוּקָּפִין. כלומר, מאחר ולא ידוע שמוקפת מימות יהושע היא נחשבת פרוז, ומדוע קוראים בה בט״ו. מתרצת הגמרא: אָמַר רָבָא, וְאָמְרֵי לָהּ שאמר זאת כְּדֵי, שֶׁאנִי שׁוּשָׁן – שונה שושן משאר הפרזים, הוֹאִיל וְנַעֲשָׂה בָּהּ נֵס שנלחמו יום נוסף ונחו רק בט״ו, ולכך קבעו לדורות שיקראו בה בט״ו.

מקשה הגמרא: בִּשְׁלָמָא לְתַנָּא דִּידָן שתלוי בימות יהושע, הַיְינוּ דִּכְתִיב (שם כח) 'וְהַיָּמִים הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים וְנַעֲשִׂים בְּכָל דּוֹר וָדוֹר וגו' מְדִינָה וּמְדִינָה וְעִיר וָעִיר', שמשמע שמחולקים המדינות וכן העיירות, והיינו ש'מְדִינָה וּמְדִינָה' בא לְחַלֵּק בֵּין המדינות המוּקָּפִין חוֹמָה מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן שקוראים בט״ו, לְמוּקֶּפֶת חוֹמָה מִימוֹת אַחַשְׁוֵרוֹשׁ שקוראים בי״ד, ו'עִיר וָעִיר' נָמֵי בא לְחַלֵּק בֵּין שׁוּשָׁן לְשַׁאַר עֲיָירוֹת, ששושן אף שהיתה פרוזה בימי יהושע, ומנה בט״ו. אֶלָּא לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה שתלוי בימות אחשורוש, בִּשְׁלָמָא 'מְדִינָה וּמְדִינָה', בא לְחַלֵּק בֵּין שׁוּשָׁן המוקפת מימות אחשורוש, לְשַׁאַר עֲיָירוֹת שאינן מוקפות מימות אחשורוש. אֶלָּא 'עִיר וָעִיר' לְמַאי אָתָא, הלא כל הפרזים מימות אחשורוש שוים וקוראים בי״ד וכל המוקפים מימות אחשורוש שוים וקוראים בט״ו.

מתרצת הגמרא: אָמַר לְךָ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה, וְכִי לְתַנָּא דִּידָן מִי נִיחָא, הלא כֵּיוָן דְּאִית לֵיהּ 'פְּרָזִי' 'פְּרָזִי', ולומד משם שתלוי בימות יהושע, אם כן 'מְדִינָה וּמְדִינָה' לָמָּה לִי. אֶלָּא מוכרח שאינו מלמד על שינוי בין מדינות, אלא קְרָא שכתוב 'מדינה ומדינה ועיר ועיר' לְדָרְשָׁה אחרת הוּא דְּאָתָא, וְכִדְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי הוּא דְּאָתָא, שכל עיר הסמוכה למדינה, דינה כמותה, דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, כְּרַךְ המוקף חומה, וְכָל מקום חֲפָסוּתוֹ לוֹ – לכרך, וְכן כָּל מקום הַנִּרְאֶה עִמּוֹ – מהכרך, נִידּוֹן כְּכֶרֶךְ וקוראים בו בט״ו.

מבררת הגמרא: עַד כַּמָּה יהא המרחק ביניהם ויחשב 'סמוך'. אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, וְאִיתֵימָא שאמר זאת רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, כְּמוֹ המרחק מַחֲמִתָּן [–שם מקום] לְטַבְרְיָא, דהיינו מיל.

מקשה הגמרא: מדוע האריך רבי חייא בר אבא בדבריו, וְלִימָא שהשיעור הוא מיל. מתרצת הגמרא: הָא קָא מַשְׁמַע לָן – הוא רצה להשמיענו דְּשִׁיעוּרָא דְּמִיל כַּמָּה הֲוֵי – כמה הוא שיעור מיל, כְּמוֹ המרחק מַחֲמִתָּן לְטַבְרְיָא.

המשך בעמוד קד

הגמרא מביאה מימרות נוספות מרבי ירמיה או רבי חייא: **וְאָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, וְאִיתֵימָא** שאמר זאת **רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא,** האותיות **מנצפ"ך** שהן כפולות וצורתן שונה בין אמצע תיבה לסוף תיבה, **צוֹפִים אֲמָרוּם** – נביאי הדורות תיקנום, ומתחילה לא היתה צורתן שונה.

מקשה הגמרא: **וְתִסְבְּרָא** שצופים תיקנום, **וְהָכְתִיב** (ויקרא כג לד) **'אֵלֶּה חַמֹּצוֹת** אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינָי', ודרשו **שֶׁאֵין נָבִיא רַשַּׁאי לְחַדֵּשׁ דָּבָר מֵעַתָּה** – משניתנה התורה, ואיך חידשו הנביאים אותיות אלו. **וְעוֹד, הָאָמַר רַב חִסְדָּא, מ"ם** סתומה **וְסָמ"ךְ** שֶׁהיו כתובים **בַּלּוּחוֹת,**